

Spis treści

Wykaz skrótów	XIX
Wykaz literatury	XXIII
Przedmowa do czternastego wydania	XXV

Rozdział I. Wprowadzenie do prawa cywilnego 1

§ 1. Prawo cywilne	1
I. Prawo publiczne i prawo prywatne	1
1. Wprowadzenie	1
2. Prawo prywatne	2
3. Prawo publiczne	3
4. Użyteczność wyróżnienia	3
II. Gałęzie prawa, kompleksowe regulacje prawne, dyscypliny naukowe i dydaktyczne	5
1. Gałęzie prawa	5
2. Kompleksowe regulacje prawne	5
3. Dyscypliny naukowe i dydaktyczne	6
III. Status prawa cywilnego	6
1. Metoda regulacji	6
2. Przedmiot regulacji	8
IV. Zakres prawa cywilnego	9
1. Uwagi wstępne	9
2. Prawo pracy	9
3. Prawo rodzinne	10
4. Prawo handlowe	11
5. Prawo rolne	13
6. Prawo spółdzielcze	13
V. Systematyka prawa cywilnego	14
1. Uwagi ogólne	14
2. Poszczególne działy prawa cywilnego	14
3. Inne wyróżnienia zespołów norm cywilnoprawnych	15
VI. Zasady prawa cywilnego	16
1. Pojęcie	16
2. Katalog zasad	17
§ 2. Unifikacja i kodyfikacja prawa cywilnego w Polsce	19

I. Unifikacja prawa cywilnego	19
1. Druga Rzeczpospolita	19
2. Okres powojenny	22
II. Kodyfikacja prawa cywilnego	23
1. Pierwsze próby kodyfikacji	23
2. Uchwalenie Kodeksu cywilnego	24
3. Charakter prawny	25
4. Zakres	26
5. Podział	27
6. Forma	27
7. Warstwy ideologiczne	27
III. Reforma Kodeksu w Rzeczypospolitej Polskiej	28
Rozdział II. Źródła prawa cywilnego	31
§ 3. Rodzaje źródeł	31
I. Uwagi wstępne	32
II. Prawo stanowione	32
III. Zwyczaje i prawo zwyczajowe	33
1. Zwyczaje	33
2. Prawo zwyczajowe	35
IV. Rola orzecznictwa	36
V. Rola nauki	36
§ 4. Ważniejsze rodzaje norm i przepisów prawa cywilnego	37
I. Uwagi ogólne	37
1. Struktura normy prawnej	37
2. Norma a przepis prawny	38
II. Ważniejsze rodzaje norm prawa cywilnego	39
1. Normy bezwzględnie i względnie wiążące oraz semiimperatywne	39
2. Normy kompetencyjne	41
3. Metanormy	43
III. Ważniejsze rodzaje przepisów prawa cywilnego	43
1. Definicje legalne	43
2. Przepisy odsyłające	44
3. Klauzule generalne	44
§ 5. Obowiązkiwanie norm prawa cywilnego w zasięgu czasowym i przestrzennym	49
I. Obowiązkiwanie norm w zasięgu czasowym	49
1. Początek obowiązywania	49
2. Koniec obowiązywania	50
II. Prawo intertemporalne	51
1. Uwagi ogólne	51
2. Zasada nieretroakcji	52

3. Koliduje norm nieobjętych zasadą nieretroakcji	53
III. Obowiązywanie norm prawa cywilnego w zasięgu przestrzennym	55
IV. Prawo prywatne międzynarodowe	55
Rozdział III. Stosowanie prawa cywilnego	57
§ 6. Model stosowania prawa	57
I. Model normatywny	57
II. Trójczłonowy model stosowania prawa	58
§ 7. Ustalenie stanu faktycznego sprawy	58
I. Reguły dowodowe	58
1. Dowody	58
2. Rozkład ciężaru dowodu	59
II. Domniemania	60
1. Domniemania faktyczne	60
2. Domniemania prawne	60
3. Domniemanie dobrej wiary	63
4. Moc wiążąca orzeczeń	64
§ 8. Ustalenie właściwej normy dla rozstrzygnięcia sprawy	65
I. Wykładnia prawa	66
1. Uwagi wstępne	66
2. Dyrektywy językowe	68
3. Dyrektywy systemowe	69
4. Dyrektywy funkcjonalne	70
5. Wyniki wykładni	72
II. Wnioskowanie z norm o normach	73
1. Pojęcie	73
2. Reguły instrumentalnego nakazu i zakazu	73
3. Reguły <i>a fortiori</i>	74
4. Analogia z ustawy	74
5. Analogia z prawa	75
III. Związanie sądu w działaniach interpretacyjnych i inferencyjnych	75
1. Uwagi wstępne	75
2. Nadzór judykacyjny	76
3. Zasady prawne	76
4. Powszechnie obowiązująca wykładnia	77
5. Wskazania wspomagające	78
IV. Zbieg norm	80
V. Wykładnia prawa wspólnotowego	80
1. Reguły wykładni	80
2. Zasada pierwszeństwa prawa wspólnotowego wobec prawa krajowego	81
3. Właściwość sądów	81
§ 9. Wiążące ustalenie konsekwencji prawnych stanu faktycznego	81

Rozdział IV. Prawo podmiotowe	84
§ 10. Pojęcie prawa podmiotowego	84
I. Koncepcja prawnonaturalna i system prawny	84
1. Prawo podmiotowe i system prawny	84
2. Koncepcja umiarkowanego pozytywizmu	85
II. Określenie prawa podmiotowego	85
1. Stosunek cywilnoprawny	85
2. Definicja prawa podmiotowego	86
3. Przydatność koncepcji prawa podmiotowego	89
III. Uprawnienia	90
1. Uwagi ogólne	90
2. Roszczenia	91
3. Uprawnienia kształtujące	92
4. Zarzut	92
§ 11. Rodzaje praw podmiotowych	93
I. Uwagi wstępne	93
II. Prawa bezwzględne i względne	93
1. Prawa bezwzględne	94
2. Prawa względne	94
3. Prawo podmiotowe w zobowiązaniach realnych	95
4. Przyporządkowane prawa bezwzględne	95
III. Prawa akcesoryjne i związane	96
1. Prawa akcesoryjne	96
2. Prawa związane	96
IV. Prawa majątkowe i niemajątkowe	97
1. Prawa majątkowe	97
2. Prawa niemajątkowe	97
V. Prawa przenoszalne i nieprzenoszalne	98
1. Uwagi wprowadzające	98
2. Zbywalność	98
3. Dziedziczność	99
VI. Prawa tymczasowe	100
§ 12. Sposoby nabycia i utraty prawa podmiotowego	101
I. Uwagi wstępne	101
II. Nabycie pochodne i pierwotne	101
1. Nabycie pochodne	101
2. Nabycie pierwotne	102
III. Następstwo pod tytułem szczególnym i ogólnym	103
1. Następstwo pod tytułem szczególnym	103
2. Następstwo pod tytułem ogólnym	103
IV. Nabycie translatywne i konstytutywne	104
1. Nabycie translatywne	104
2. Nabycie konstytutywne	104

V. Utrata prawa	105
1. Uwagi ogólne	105
2. Połączenie prawa i obowiązku	105
§ 13. Realizacja prawa podmiotowego	106
I. Wykonywanie	106
II. Nadużycie	107
1. Teoria zewnętrzna	107
2. Teoria wewnętrzna	108
3. Stosowanie instytucji nadużycia prawa podmiotowego	109
III. Ochrona	111
1. Ochrona sądowa	111
2. Pomoc własna	111
IV. Kolidzja praw podmiotowych	111
Rozdział V. Przedmioty stosunku cywilnoprawnego	113
§ 14. Uwagi wstępne	113
§ 15. Rzeczy	114
I. Pojęcie	114
1. Cechy konstytutywne	115
2. Wyłączenia	115
II. Rzeczy ruchome i nieruchome	116
1. Podstawa podziału	116
2. Grunty	117
3. Budynki	117
4. Części budynków	118
5. Księgi wieczyste	118
III. Rzeczy oznaczone co do gatunku i co do tożsamości	118
1. Pojęcie	118
2. Doniosłość prawna	119
IV. Części składowe rzeczy i przynależności	119
1. Części składowe	119
2. Przynależności	121
V. Pożytki	122
1. Pojęcie i rodzaje	122
2. Konsekwencje prawne	123
§ 16. Przedmioty inne niż rzeczy	124
I. Przedmioty materialne niebędące rzeczami	125
1. Ciecze i gazy	125
2. Kopaliny	125
3. Zwierzęta w stanie wolnym	126
II. Przedmioty niematerialne	126
1. Energia	126
2. Dobra o charakterze intelektualnym	127

3. Dobra osobiste	127
4. Pieniądze	127
5. Papiery wartościowe	128
III. Przedsiębiorstwo	128
1. Uwagi wstępne	128
2. Pojęcie	129
3. Konsekwencje i charakter prawny	130
4. Gospodarstwo rolne	132
IV. Zbycie przedsiębiorstwa	133
1. Uwagi wstępne	133
2. Pojęcie zbycia przedsiębiorstwa	134
3. Forma	135
V. Odpowiedzialność za długi związane z prowadzeniem zbytego przedsiębiorstwa	135
1. Uwagi wstępne	135
2. Odpowiedzialność zbywcy przedsiębiorstwa	136
3. Solidarna odpowiedzialność nabywcy przedsiębiorstwa	136
§ 17. Majątek i mienie	138
I. Majątek	138
1. Pojęcie	138
2. Sukcesja uniwersalna	139
3. Zarząd	140
4. Odpowiedzialność	140
5. Surogacja	140
II. Mienie	140
Rozdział VI. Osoby fizyczne	142
§ 18. Uwagi ogólne	142
I. Podmiotowość człowieka	142
1. Podmiot praw	142
2. Zdolność prawna	143
3. Zdolność do czynności prawnych	143
II. Indywidualizacja osób fizycznych	143
1. Nazwisko i imię	144
2. Dodatkowe dane osobowe	145
3. Stan rodzinny	145
4. Płeć	146
5. Wiek	147
6. Stan cywilny	147
7. Rejestry stanu cywilnego	148
8. Ewidencja ludności	149
III. Miejsce zamieszkania	149
1. Uwagi ogólne	149

2. Osoby pełnoletnie	150
3. Dzieci lub podopieczni	151
§ 19. Zdolność prawna osób fizycznych	152
I. Początek	152
1. Urodzenie się dziecka	152
2. Status cywilnoprawny <i>nasciturusa</i>	153
II. Zakres	156
III. Ustanie	157
1. Śmierć	157
2. Stwierdzenie zgonu	158
3. Uznanie za zmarłego	159
§ 20. Ochrona dóbr osobistych	160
I. Pojęcie i rodzaje	162
1. Pojęcie	162
2. Typy	164
II. Konstrukcja prawna	176
III. Przestanki ochrony	178
1. Bezprawność	178
2. Uchylenie bezprawności	179
IV. Środki ochrony	182
1. Ustalenie	182
2. Zaniechanie	182
3. Usunięcie skutków naruszenia	183
4. Zadośćuczynienie pieniężne lub zapłata na cel społeczny	184
5. Stosunek do ochrony pozakodeksowej	186
6. Odszkodowanie	186
Rozdział VII. Osoby prawne	187
§ 21. Konstrukcja osób prawnych	187
I. Pojęcie	187
1. Założenia ogólne	187
2. Metoda regulacji prawnej	189
3. Funkcje	190
II. Ogólna regulacja osób prawnych	190
1. Uwagi wstępne	190
2. Powstanie i rejestry	191
3. Nazwa	191
4. Siedziba	192
5. Organy	192
6. Dobra osobiste	194
§ 22. Rodzaje osób prawnych	197
I. Państwowe osoby prawne	197
1. Skarb Państwa	197

2. Inne państwowe osoby prawne	199
II. Jednostki samorządu terytorialnego	201
1. Gminy	201
2. Związki międzygminne	202
3. Powiat	202
4. Województwo	203
III. Korporacyjne i fundacyjne osoby prawne	203
1. Korporacyjne	203
2. Fundacyjne	203
§ 23. Jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną	204
I. Uwagi wstępne	204
II. Nowa regulacja prawna	205
1. Pojęcie	205
2. Reżim prawny	206
III. Trzeci podmiot prawa cywilnego	208
Rozdział VII¹. Konsumenci i przedsiębiorcy	211
§ 23 ¹ . Konsumenci	212
I. Uwagi wstępne	212
II. Pojęcie konsumenta	212
§ 23 ² . Przedsiębiorcy	215
I. Firma	219
Rozdział VIII. Czynności prawne i inne zdarzenia cywilnoprawne	222
§ 24. Zdarzenia cywilnoprawne	222
I. Pojęcie i skutki	222
1. Pojęcie	222
2. Skutki	223
II. Typy zdarzeń cywilnoprawnych	223
1. Podstawa wyróżnienia	223
2. Typologia	225
§ 25. Pojęcie i postacie czynności prawnych	225
I. Pojęcie	226
1. Określenie ogólne	226
2. Oświadczenie woli	227
3. Oświadczenia innego rodzaju	228
II. Postacie czynności prawnych	229
1. Jednostronne, umowy i uchwały	229
2. Zgoda osoby trzeciej	230
3. Indywidualnie adresowane	230
4. Realne i konsensualne	232
5. Między żyjącymi i na wypadek śmierci	233

6. Zobowiązujące, rozporządzające i o podwójnym skutku	234
7. Przysparzające	236
8. Upoważniające	237
9. Kauzalne i abstrakcyjne	237
10. Czynności powiernicze	240
§ 26. Forma oświadczenia woli	241
I. Swoboda formy	242
1. Uwagi ogólne	242
2. Oświadczenia wyraźne i dorozumiane	243
II. Formy szczególne i ich rodzaje	244
1. Forma dokumentowa	245
2. Zwykła forma pisemna	246
3. Forma pisemna z datą pewną	249
4. Forma pisemna z poświadczeniem podpisu	250
5. Akt notarialny	250
6. Forma elektroniczna	251
6. Uwagi końcowe	254
III. Skutki niedochowania formy	255
1. Forma czynności prawnej zastrzeżona pod rygorem nieważności (<i>ad solemnitatem</i>)	255
2. Forma czynności prawnej zastrzeżona dla wywołania określonych skutków prawnych (<i>ad eventum</i>)	255
3. Forma czynności prawnej zastrzeżonej dla celów dowodowych (<i>ad probationem</i>)	256
IV. Zakres zastosowania form szczególnych	256
1. Forma z mocy ustawy	256
2. Forma z mocy umowy	258
3. Forma następczych czynności prawnych	259
4. Zakres zastosowania elektronicznej formy czynności prawnej ..	262
V. Oświadczenie potwierdzające zawarcie umowy	262
§ 27. Wykładnia oświadczeń woli	264
I. Uwagi ogólne	264
1. Pojęcie wykładni	264
2. Ogólne dyrektywy wykładni	265
II. Metoda wykładni	267
1. Oświadczenia woli składane indywidualnym adresatom	267
2. Oświadczenia woli kierowane do nieoznaczonego kręgu odbiorców	268
3. Testamenty	269
III. Wykładnia oświadczeń woli wyrażonych pisemnie	269
1. Uwagi ogólne	269
2. Ograniczenia dowodowe	270
3. Zasady europejskiego prawa kontraktów	271

§ 28. Zdolność do czynności prawnych	271
I. Pojęcie	272
1. Uwagi ogólne	272
2. Osoby prawne	273
3. Osoby fizyczne	273
II. Brak zdolności do czynności prawnych	273
1. Wiek	273
2. Ubezłasnowolnienie całkowite	274
3. Skutki	274
III. Ograniczona zdolność do czynności prawnych	276
1. Wiek	276
2. Ubezłasnowolnienie częściowe	276
3. Skutki	276
IV. Pełna zdolność do czynności prawnych	279
§ 29. Wady oświadczenia woli	280
I. Uwagi ogólne	280
II. Brak świadomości lub swobody	281
1. Pojęcie	281
2. Zakres podmiotowy	282
III. Pozorność	282
1. Pojęcie	282
2. Skutki pozorności	284
3. Pozorność a oświadczenie woli nie na serio, zastrzeżenie potajemne i czynności fiducjarne	284
IV. Błąd	285
1. Pojęcie	285
2. Przypadki szczególne	286
3. Skutki	287
V. Podstęp	287
1. Pojęcie	287
2. Skutki	288
VI. Groźba	289
VII. Uchylenie się od skutków prawnych	290
Rozdział IX. Treść czynności prawnej	292
§ 30. Swoboda kształtowania treści czynności prawnych	292
I. Uwagi ogólne	292
1. Pojęcie treści czynności prawnej	292
2. Zasada swobody kształtowania treści	293
3. Wzorzec kompetencji generalnej	294
II. Ograniczenia	296
1. Prawa przyrody	296
2. Normy bezwzględnie wiążące	296

3. Obejście ustawy	297
4. Zasady współżycia społecznego	298
III. Skutki naruszenia	298
§ 31. Elementy czynności prawnej	300
I. Rodzaje	300
1. <i>Essentialia negotii</i>	300
2. <i>Naturalia negotii</i>	301
3. <i>Accidentalialia negotii</i>	301
II. Warunek i termin	302
1. Warunek	302
2. Termin	305
Rozdział X. Zawarcie umowy	307
§ 32. Założenia ogólne	307
I. Konsens	308
1. Pojęcie	308
2. Zakres konsensu	308
3. Określenie stron	309
II. Swoboda zawierania umów	310
1. Pojęcie	310
2. Ograniczenia	310
3. Umowy adhezyjne	312
4. Zastępcze oświadczenie woli	312
5. Orzeczenie sądowe jako zdarzenie cywilnoprawne	314
6. Decyzja administracyjna jako zdarzenie cywilnoprawne	315
§ 33. Sposoby zawierania umów	315
I. Oferta i jej przyjęcie	317
1. Pojęcie oferty	317
2. Skutki złożenia oferty	319
3. Ustanie stanu związania ofertą	321
4. Przyjęcie oferty	323
5. Miejsce i czas zawarcia umowy	325
II. Negocjacje	325
1. Pojęcie	325
2. Prowadzenie negocjacji	326
3. Zawarcie umowy	327
4. List intencyjny	328
5. Zaproszenie do zawarcia umowy	329
III. Aukcja i przetarg	330
1. Uwagi wstępne	330
2. Charakter prawny oraz funkcja aukcji i przetargu	330
3. Ogłoszenie aukcji albo przetargu	331
4. Aukcja	333

5. Przetarg	334
6. Wadium	335
7. Unieważnienie umowy	336
Rozdział XI. Przedstawicielstwo ze szczególnym uwzględnieniem pełnomocnictwa i prokury	338
§ 34. Pojęcie przedstawicielstwa i pełnomocnictwa	338
I. Pojęcie przedstawicielstwa	338
1. Działanie w cudzym imieniu	338
2. Instytucje o zbliżonej funkcji	340
II. Pojęcie pełnomocnictwa i przedstawicielstwa ustawowego	341
§ 35. Pełnomocnictwo	342
I. Udzielenie pełnomocnictwa	343
1. Zdolność do czynności prawnej	343
2. Oświadczenie woli mocodawcy	343
3. Treść pełnomocnictwa	344
4. Czynność „z samym sobą”	348
5. Pełnomocnik rzekomy	349
II. Stosunek podstawowy	350
III. Wygaśnięcie pełnomocnictwa	352
IV. Prokura	354
1. Uwagi wstępne	354
2. Pojęcie i funkcja prokury	354
3. Podmioty kompetentne do udzielania prokury	355
4. Udzielenie prokury	355
5. Prokurent	356
6. Zakres prokury i sposób jej wykonywania	356
7. Wygaśnięcie prokury	359
Rozdział XII. Wpływ wadliwości czynności prawnych na ich skuteczność prawną	360
§ 36. Uwagi ogólne	360
§ 37. Postacie nieważności czynności prawnej	362
I. Nieważność	362
1. Uwagi ogólne	362
2. Konwalidacja	363
3. Konwersja	364
II. Wzruszalność	364
III. Bezskuteczność zawieszona	365
IV. Bezskuteczność względna	366
1. Uwagi ogólne	366
2. Konstrukcja bezskuteczności względnej na podstawie art. 59 KC	367

3. Przesłanki	367
4. Skutki i funkcja	369
Rozdział XIII. Przedawnienie i terminy zawite	371
§ 38. Dawność	371
I. Pojęcie i funkcja	371
II. Rodzaje	372
§ 39. Przedawnienie	373
I. Pojęcie	374
2. Zarzut przedawnienia	375
3. Skutek	376
II. Terminy	377
1. Długość	377
2. Obliczanie biegu terminu	378
III. Zawieszenie biegu przedawnienia	379
IV. Przerwa biegu przedawnienia	381
1. Uwagi ogólne	381
2. Dochodzenie roszczenia przed sądem	381
3. Uznanie roszczenia	382
4. Mediacja	385
§ 40. Terminy zawite	385
I. Pojęcie i rodzaje	385
II. Skutki	387
Indeks rzeczowy	389